

БИЉАНА МАРИЋ, ТУЋИ ГОВОР У РУСКОМ И СРПСКОМ: СИНТАКСИЧКИ, СЕМАНТИЧКИ И СТИЛИСТИЧКИ АСПЕКТ.

Београд: Славистичко друштво Србије, 2025, 226.

Монографија проф. др Биљане Марић *Туђи говор у руском и српском: синтаксички, семантички и стилистички аспект* састоји се од тринаест вешто укомпонованих поглавља на 226 штампаних страна. Ова студија настала је као резултат ауторкиног вишегодишњег бављења феноменом туђег говора у руском и српском језику. Будући да је та појава устројена и синтаксички и лексички, није било довољно остати у области синтаксе, већ је ауторка, иако првенствено синтаксичар по опредељењу, успешно своје истраживање пребацивала у простор лексикологије, бавећи се лексичким средствима указивања на туђи говор, и, на крају, залазила у ниво стилистике, пратећи законитости које постоје у оквиру те дисциплине које се примењују за употребу једних или других средстава преношења туђег говора.

Као и свака умешно конципирана научна монографија, и ова књига најпре доноси преглед релевантних истраживања која су у вези са предметом проучавања ове књиге, а то је првенствено туђи говор (*Туђи говор у лингвистичким истраживањима*). Туђи говор, као као говор другог, не-ауторски говор, говор јунака (стр. 134) у вези је с категоријом евиденцијалности, сфером комуникативне синтаксе, затим репрезентологије, појмом *слободног неуправног говора* и другим појмовима и категоријама. Ауторка полемиче са литературом трагајући за најбољим одређењем туђег говора и његове класификације, као и везе с другим блиским категоријама.

У наредном поглављу *Управни и неуправни говор и друга средства изражавања туђег говора у српском језику*, које представља донекле измењен део колективне монографије *Синтакса сложене реченице у савременом српском језику* (2018), доноси класификацију туђег говора на управни (директни) и неуправни (индиректни) говор, одређујући их из перспективе позиције, лексике која се у њима налази (пре свега, глагола), функције коју обављају у оквиру реченице чији су део, промена које се јављају из конверзије управног у неуправни и обрнуто и сл. Употреба деиксе, модалних и експресивних средстава, ред речи, али интерпункција (употреба наводника, црте и др.) такође су детаљно објашњени. Лексички показатељи туђег говора подробно су представљени.

Следеће поглавље, *Неуправни говор у српском и руском језику*, претходно наведене појмове смешта у контекст два сродна језика – српског и руског. Појаве су посматране из перспективе синтаксе, а затим и категорије мо-

далности у оба језика, да би се конфронтативном методом дошло до неких закључака: већа је повезаност дате синтаксичке категорије у руском језику с модалношћу, а приметно је у руском језику и веће дистанцирање говорника према информацији коју преноси, захваљујући посебним синтаксичким средствима која у српском не постоје.

У наредном делу *Учешће везника и речце будто (будто бы) у преносењу туђег говора (у руском у поређењу са српским)* ауторка показује да, иако у српском језику не постоји синтаксичко средство (везник) којим се у својству комплементне зависне клаузе може увести контрафактивни садржај (лажни, сумњиви, непоздани, варљиви), дато се значење може изразити на други начин у српском језику. На првом месту, то су модалне речце којима говорник изражава своју сумњу у поузданост информације (*тобож/е, наводно*, у говорном стилу: *као*), а на другом и везник *како*, потпомогнут контекстом који указује на контрафактивност (стр. 80).

У делу *Введение чужой речи глаголами (в русском и сербском языках)* анализирају се глаголи за увођење туђег говора у оба језика. Закључци су да 1) глаголи имају развијену семантику, тако да не исказују само навођење туђег говора већ и однос аутора према туђем говору, па и према говорнику самом; 2) глаголи који се користе у индиректном говору припадају глаголима говорења; 3) различити глаголи употребљавају се у зависности од функционалног стила коме припадају.

Део *Речце-показатељи туђег говора у руском и српском језику* доноси списак дискурских маркера који уводе туђи говор у ова два језика (ксенопоказатељи или ксеномаркери), нпр. рус.: *мол, дескать, де, грю, грит\ гит, тскать, якобы, вроде, типа* и срп.: *токорсе, корсем, вели\веле, каже, реко(х), тобож(е), као, (као)бајаги, (ко)ђоја, санђим* и даје основне информације о њима, поткрепљене примерима употребе.

Циљ поглавља *Маркери унутрашњег говора у руском и српском језику* јесте да покаже како средства маркирања унутрашњег говора говорника или неког другог лица заслужују пажњу лингвиста. Њима исказ говорника постаје динамичнији, пошто се у њему маркира присуство туђег говора, био то неизговорени говор другог или сопствене неисказане речи, рецимо код маркера унутрашњег говора *рекох (реко`)* и *као велим (ко велим)*. Треба рећи да се то „прелама кроз субјективну призму говорника, који има могућност да, користећи ове маркере, изрази свој однос (неприхватање, иронију, чуђење, или пак прихватљивост, оправданост своје логике)” (стр. 131).

У поглављу „*Ограђивање*” од туђег говора у публицистичком стилу руског и српског језика, након дефинисања најважнијих појмова, посматра се однос према туђем говору у публицистици. Све појаве, које су поменуте и објашњене досад у књизи (попут различитих типова туђег говора, ксено-

показатеља, експресивних средстава и др.) објашњавају се у публицистичком функционалном стилу.

Наредни део *Третирање туђег говора у научном стилу руског и српског језика* представља потпуно ново истраживање, где се туђи говор посматра у оквиру научног стила руског и српског језика. Научни стил специфичан је и по типовима и употреби туђег говора, кроз, рецимо, цитирање и парафразирање.

Још једно оригинално истраживање *Страни језик у својству маркера туђег говора* доноси туђи говор али остварен кроз други, страни језик. Ово средство може имати велики експресивни набој, с једне стране, а са друге, може да представља и самостално средство маркирања туђег говора унутар ауторског, у оквиру књижевноуметничког функционалног стила. Међу српским писцима по коришћењу ових средстава у говору јунака издваја се Милош Црњански (рецимо у *Роману о Лондону*).

Део *Цитирање и други начини упућивања на туђи говор у „Мисионарским писмима“ Владике Николаја* бави се цитирањем, али не више у научном, већ у књижевноуметничком функционалном стилу, то јест у његовом епистоларном жанру, док се у наредном поглављу *Третирање туђег говора у прозном делу Љ. Петрушевске* (измењени део магистарског рада ауторке) идентификују и анализирају особености третирања туђег говора и односа приповедача и ликова у наративној структури прозних дела ове ауторке, са закључком да се „сложеност приповедачког поступка Љ. Петрушевске одражава у истовременом присуству полифоније (преплитање различитих гласова јунака) и монолога (тежње за доминацијом приповедача, аутора), које оставља на читаоца утисак напетости, неразрешености, несрећености, отворености структуре дела” (стр. 207).

Монографија се завршава поглављем *Предача чужога слова в современной русской художественной речи* (на примере романа «Брисбен» Е. Водозазкина), где се на књижевноуметничком тексту анализира туђи говор. Водозазкин је писац који такође успешно користи страни језик као маркер туђег говора, а с циљем експресивизације израза.

Након читања монографије Биљане Марић *Туђи говор у руском и српском: синтаксички, семантички и стилистички аспект* могуће је јасније сагледати различите, а опет блиске лингвистичке дисциплине: синтаксу, семантику, стилистику и лингвистику текста, као и развијени и сложени однос између њих. Такође, у књизи су представљене разнородне, а ипак у извесној мери комплементарне теорије и методе које омогућавају успешну анализу језика у пракси. Свакако да су овакве студије из области синтаксо-семантике, стилистике и лингвистике текста од изузетног значаја за развој српске лингвистике, будући да су ове дисциплине већ веома развијене

и у славистици и у свету. Вредност овога дела налази се и у примени модерних теорија и метода, које једне без других не могу, док се истовремено комбинују и допуњују, а значај лежи и у прецизно образложеној научној терминологији.

Монографија Биљане Марић *Туђи говор у руском и српском: синтаксички, семантички и стилистички аспект* изузетно је вредно научно дело, које може бити веома подстицајно за будућа слична истраживања у областима синтаксе, семантике, стилистике и лингвистике текста у србистици и русистици, али се њен допринос може сагледати и у ширим лингвистичким оквирима. Иако књига поседује и поједине раније објављиване научне резултате, они су за ову прилику проверени, те, уколико је било потребно, и ревидирани, а свакако допуњени најсавременијим домаћим и иностраним истраживањима.

Марина Николић*

Институт за српски језик САНУ, Београд
marina.nikolic@isj.sanu.ac.rs

* <https://orcid.org/0000-0003-4988-4700>